

Dimitrije Teodosić*, Mikica Sibinović^{1*}

** University of Belgrade, Faculty of Geography, Belgrade*

GEOPOLITICAL CODE: DEFINITIONS, IDEAS AND SIGNIFICANCE

Abstract: The geopolitical position of a country is most often determined by its physical-geographical and socio-geographical characteristics, while the geopolitical code, according to Colin Flint, is a set of strategic assumptions that a state's government uses to determine how to position itself in international relations. According to this view, the geopolitical code always contains two key variables: scale (whether the state is oriented locally, regionally, or globally) and orientation (to whom and how the state projects its interests and activities). The geopolitical code is not static; it changes depending on internal political circumstances and changes in the global order. Flint's concept of the geopolitical code enables the analysis of the foreign policy of modern states, not only as sets of simple strategic decisions, but as sets of dynamic processes that include political power, economic logic, cultural symbolism, and public perception. Guided by Flint's theory of the geopolitical code, the aim of this paper is to study contemporary approaches to the definition, idea, and significance of the geopolitical code in international relations, with special reference to the Republic of Serbia.

Keywords: geopolitics, political geography, state, international relations, possibilism

Introduction

Contemporary international relations increasingly reflect deeply rooted national spatial awareness, symbolic borders, and geopolitical narratives that define foreign policy positions in the world. Thus, the concept of a geopolitical code represents an analytical framework through which states articulate their security, economic, and identity interests, i.e.,

¹ mikica.sibinovic@gef.bg.ac.rs (corresponding author)
Dimitrije Teodosić (<https://orcid.org/0009-0005-7837-5907>)
Mikica Sibinović (<https://orcid.org/0000-0002-1521-4285>)

define their allies and adversaries, choose means to achieve goals, and construct justifications for foreign policy decisions (Flint & Taylor, 2018). A geopolitical code is not just a technocratic or strategic map of action, but also a dynamic set of values, representations, and interests that is shaped in the context of domestic politics, regional relations, and global power.

Defining the geopolitical characteristics of a modern state can be considered the first step in forming a geopolitical code. However, the geopolitical code requires continuity that goes far into the past, because only by fundamentally understanding geopolitical processes can we determine laws that have a timeless character. This understanding gives us the basis for viewing geopolitical determinants not as fixed, short-term determinants, but rather as a continuous historical flow, which makes geopolitical determinants a code. Accordingly, based on the skill of interpreting the geopolitical code, each state can create its own internal and foreign policy. Three key dimensions stand out in the analysis of the geopolitical code: theoretical (definition and explanation of the concept), spatial (analysis of the geopolitical code within different geopolitical scales) and discursive (the way in which a state constructs its own position and relations with other actors on the political map of the world). Also, in shaping the geopolitical code, political narratives that arise from the representation of certain geopolitical paradigms are very important, as well as the role of symbolism and media representations.

Contemporary studies of the geopolitical code are not exclusively an academic issue, but have important implications for understanding the foreign policy of modern states, global security strategy and the way in which national interest is created and communicated in the modern world. In an era of increased global tensions, energy dependence and geo-economic changes, the geopolitical code is becoming one of the key elements of state self-reflection and action.

The concept of geopolitical code

The concept of “code” has a wide application in the social sciences, it can be cultural, moral, ideological, linguistic, political, geographical, and therefore geopolitical. However, a distinction must be made between the concepts of code, pattern, and identity. French sociologist Emile Durkheim (1893) believed that codes exist in order to regulate certain human behavior and contribute to social integration. American anthropologist Clifford Geertz (1973) introduced the concept of “detailed description” when explaining “code”, which means a comprehensive, contextual and interpretive depiction of behavior, practices and social meanings within a culture. According to Geertz, a simple description is not enough to understand a certain event, but it is necessary to place that action in a certain context intentions, meanings and actors. The British sociologist Stuart Hall (1980) also addressed the concept of “code” through his theory of encoding and decoding (encoding/decoding). He argued that certain codes might become so widely shared within a particular linguistic community or culture, and be internalized at such an early stage of life, that they appear not as socially constructed, but rather as naturally given that is, deeply naturalized. From the aforementioned research, it can be concluded that a “code” is a set of rules, symbols, or value norms that regulate and based on which a society behaves. On the other hand, a pattern differs from a code in that it represents a repetitive structure in the sense of certain rituals or forms of behavior and is related to visible aspects of behavior (Scheffler, 1966),

while identity refers to a sense of belonging and “sameness” with individuals and a community (Mirić, 2001). Identity can also be considered a unity between elements of one’s past and expectations of the future.

The definition of the code must also be placed in the context of geography, i.e. the influence of the natural environment on human society and the way in which humans shape space. The geographical code represents the shaped mental and cultural relationship of a people towards their geographical space. It includes symbolic, historical, identity and cultural dimensions of connection with the land, territory, landscape, place. The geographical code is not naturally given (Hall, 1980), but represents a culturally constructed system of meanings that is formed over time through myths, history, religion, language and rituals. It acts as a mental map of the collective that organizes space into categories of “ours”, “alien”, “sacred”, “dangerous”, “central” or “marginal”. Space thus acquires a symbolic character – a mountain is no longer just a geological formation, but becomes a place of residence for gods, ancestors or heroes (Grčić, 2010). Such symbolic elements transform space into a narrative resource of collective history. Similarly, Kosovo and Metohija is not just a physical territory (nor is Kosovo Polje just a field), but a place of vows and a symbol of religious and national sacrifice. In addition, the Drina River as a river becomes a border, but it has two symbolic meanings - the “backbone” of the Serbian people or a symbol of resistance and suffering. The roots of understanding the geographical code of the Serbian people can be found in the works of Jovan Cvijić, who in his anthropogeography analyzes how natural conditions (relief, climate, water flows) influence the moral and mental characteristics of the people (Cvijić, 1969).

The concept of the geopolitical code, in its broadest form, is linked to works in the field of political geography and classical geopolitics. The scientific influence of Friedrich Ratzel and Vidal de la Blache, shaped by the conflict between the paradigms of geographical determinism and geographical possibilism, can credibly present the concept of the “geopolitical code”. On the one hand, Ratzel, based on the research results of Ritter, Darwin and Clausewitz, built “political geography” as a special anthropogeographical perspective that aims to study the “spatial relations of states in their development” (Ratzel, 1903; Grčić, 2000). Guided by Ratzel’s theoretical foundation, Rudolf Kjellén (1905) later coined the word “geopolitics”. On the other hand, the geographical possibilism of Vidal de la Blache speaks of the limitations and possibilities offered by the natural environment, which are in direct interaction with the ways of human influence in terms of traditions and lifestyles. Geographic possibilism has the opposite view of political geography from geographical determinism. According to the possibilistic approach, it is not so much how the environment affects politics that is important, but how politics affects the environment. M. Grčić (2000) cites the mystification of the importance of space by Ratzel, and emphasizes that space is in fact a living space that represents the unity of life and space. He also points out that Ratzel’s living space must satisfy three basic life needs: food, habitat and reproduction, and that the state’s drive to conquer space also stems from these needs. According to M. Grčić (2000), “human geography and political geography imply a stable set of institutions, traditions, preferences, goals, and technical habits of people, that is, everything that anthropologists call culture.” Returning to the already established definition of code (a set of rules, symbols, or value norms that regulate and on the basis of which a society behaves), it can be concluded that a possibilistic study of political geography and of human geography provides a solid theoretical basis for considering geopolitical code.

The modern interpretation of the geopolitical code is based on the political power of the state and its position in the international system. A similar understanding can be found in Kjellen's works, where the state (as an organism) is presented as a concentration of specific force (power) acting in the international space (Grčić, 2000). Russian geographer Vladimir Kolosov suggests that the geopolitical code represents a set of strategic assumptions of the government in relation to other countries when formulating foreign policy (Okunev, 2013). Colin Flint and Peter Taylor (2018) state that the geopolitical code is the framework of policies and representations that a state builds in order to assess its position in the world and devise a strategy for preserving and improving its security and prosperity. Accordingly, they highlight five main questions that define the geopolitical code of a state:

1. Who are our current and potential allies?
2. Who are our current and potential enemies?
3. How can we maintain alliances and nurture potential allies?
4. How can we confront current enemies and new threats?
5. How do we justify these four calculations to the domestic public and the international community? (Flint, 2017; Flint & Taylor, 2018)

Based on the above questions, Flint and Noorali (2023) highlight the key characteristics of geopolitical codes as: “the combination of economic and political means through inseparable networks and territorial expressions of power; multi-scale goals and capacities; relationality (interdependence); dynamism and adaptability of the code; aggregation of codes into global patterns; dynamics of the global order through transitional periods; and instrumental and associative power in action”. Representative geopolitics is a key element of the geopolitical code, that is, it explains how states justify to their public and the international community who are their allies and who are their enemies, and how they maintain or control these relationships. State interest in these calculations is necessarily based on geography, as it implies different valuations of certain territories (Joosong & Jaebeom, 2026). Geopolitical codes unite both the material and discursive aspects of geopolitics - the material through military, political and economic resources, and the discursive through narratives and representations that justify these choices.

The role and significance of Cvijić's anthropogeographical concept in shaping Serbia's geopolitical code

Social factors represent the basic premise in constructing a geopolitical code, as they connect people's behavior with the physical and symbolic spaces of the state. In the case of Serbia, anthropogeographic characteristics take on special weight due to the historical significance of the territory, ethnic structure, migration processes, and cultural and civilizational position on the “border of East and West”. Cvijić's national ideas, which can be observed today from a geopolitical perspective, left a deep mark on the formation of the Serbian geopolitical school. Grčić (2008) clearly emphasizes that “we owe to Cvijić the scientific formulation of geopolitical issues, which are once again relevant after the collapse of the old geopolitical structure in the Balkans and the emergence of a new one”. Cvijić is primarily recognized in the scientific literature as a geographer and anthropogeographer, often referred to as the “father” of these disciplines in Serbian science. However, due to the wide scope of his research and scientific contributions, he is often considered both an ethnologist and a sociologist. Many of his students and followers have emphasized his key role in establishing “our science of people”, which earned him the place of the founder of Serbian

ethnology (Madić, 2015). Cvijić laid the foundations of Serbian anthropogeography, presenting space as a historically shaped scene of culture, migration and ethnopsychological types. He indicated that the task of anthropogeography is to study the complex relationship between the natural environment and social life, that is, to examine the influence of nature on human creations and on the “spirit of the people” (Jovičić, 2004). The primary task of anthropogeography is to study the interdependence and interaction of the earth’s surface and human nature. Anthropogeographical study is like a two-way street, analyzing human distribution on Earth, studying the effects and creations of human labor and activity, on the one hand, and finding the influences of the physical characteristics of the Earth on human society, culture and civilization in general, on the other (Madić, 2015). Vojislav Radovanović (1959) emphasizes that anthropogeography must simultaneously rely on social sciences such as ethnology, sociology, cultural and economic history and political economy, because both social and physical factors together form the basis for understanding human communities and their space. The approach to anthropogeographical inquiry advocated by Radovanović is indispensable for the identification and conceptual grounding of a geopolitical code. The geopolitical code is not reduced to just an instrumental function, but becomes performative it actively constructs the experience of space as “ours”, based on cultural and spiritual history.

Cvijić’s emphasis on the characteristics of “merging and interpenetration” and “isolation and separation” highlighted the importance of the position of the Balkan Peninsula in communication and overlapping influences of neighboring centers of power from Europe and Asia. These characteristics influenced the creation of Eurasian, rather than Euro-Atlantic, cultural and civilizational characteristics of the Balkans (Grčić, 2005). Based on the characteristics of merging and interpenetration and isolation and separation, Grčić (1999) singles out two key geopolitical determinants of the Balkan Peninsula – heterogeneity and transitivity. The first can be considered an internal factor and implies an ethnic mosaic, fragmentation of territories and a multi-layered political structure, while the second represents an external factor and refers to the presence and overlapping interests of great powers. The anthropogeographical influence on the geopolitical code of the Republic of Serbia does not necessarily provide answers to the questions posed by Flint and Taylor, which, according to them, define the geopolitical code of a state. A simplistic understanding of geopolitics as a dichotomy between “allies” and “enemies” within the distribution of political and economic power in the international system cannot be fully applied to the Republic of Serbia. Cvijić’s anthropogeography and the formation of the geopolitical code have a different, deeper function in the consciousness of the Serbian people. The territorial identity of Serbs plays an important role in shaping collective, but also personal identity. The sense of belonging to a certain territory, i.e. social identification with the territory, represents territorial identity. As Šabić and Pavlović (2007) state: “geographical space is the main cohesion factor of every social group, because it provides a strong sentimental coloring to the identity based on the territory. What identifies someone with the territory in which they live is that nature is not a neutral system, because each of us is capable of appropriating personal experiences, placing family traditions, customs and recognizing feelings in that geographical space.” In addition to the direct relationship between man and territory, Cvijić includes ethnological elements, metanastic movements and ethno-psychological characteristics of the population in anthropogeographic research, interpreted through a historical-genetic framework with strong natural-geographic, philosophical and sociological aspects

(Grčić, 2005). Spirituality, tradition, cultural-historical heritage and civilizational affiliation with the Orthodox faith play an important role in shaping the geopolitical behavior of the Serbian people. Accordingly, anthropogeographic characteristics directly influence the formation of the geopolitical functions of Serbia and their alignment or opposition with the geostrategic interests of the great powers.

Symbolic construction of the geopolitical code

The symbolic construction of the geopolitical code involves the way in which states, media, political elites and social actors produce, reinterpret and maintain geopolitical representations through symbols, myths, historical narratives and cultural repertoires. Geopolitics thus ceases to be just a question of space and power, but becomes a discursive field in which one state symbolically positions itself in relation to others. To understand the relationship of symbolism, culture, identity and historical narratives with the geopolitical code, it is necessary to introduce the concept of strategic culture into the analysis. Ken Booth (Booth, 1990) argues that strategic culture refers to the traditions, values, attitudes, behavioral patterns, habits, symbols, achievements, and distinctive ways in which a nation adapts its actions to its environment and addresses issues related to the threat or use of force. Booth further maintains that strategic culture emerges from a nation's history, geography, and political culture, and represents the aggregate of attitudes and behavioral patterns of the most influential actors within the state political elites, security institutions, and public opinion. Strategic culture defines a set of behavioral patterns and norms that guide a state's conduct in matters of war and peace. In this sense, it can be regarded as a component of the geopolitical code, reflecting a "national style of thinking" that shapes decision-making in times of crisis, confrontation, and alliance formation. Although not entirely static, it is deeply embedded in historical experiences, myths, symbols, and institutional practices. John Agnew and Stuart Corbridge (2003) emphasize the ideological component of geopolitics in terms of the combination of ideas, symbols and strategies for preserving or changing the socio-cultural order. They also highlight the deep symbolism in how we define and experience what is right and wrong, who we identify with and oppose, and how we use our political, social, religious, and moral beliefs.

The symbolic construction of the geopolitical code refers to the process through which nations and states are symbolically represented in space through the media, education, national holidays, and foreign policy discourse. In the case of Serbia, this code is deeply rooted in historical memory, myths, collective traumas, and relations and perceptions toward great powers. The symbolic construction of geopolitics is based on the assumption that space is socially and ideologically constructed. Geopolitical codes are not neutral; rather, they are produced within discourses of power (Flint & Taylor, 2018). Consequently, a national geopolitical code is not merely a matter of *realpolitik*, but also the result of what is perceived as "normal," a "national interest," a "friend," or an "enemy." As a state with a long historical continuity and a turbulent geopolitical experience, Serbia possesses a distinctly symbolically charged geopolitical code, reflected in the language of political elites, media narratives, and cultural production. The Serbian geopolitical code is largely founded upon historical myths and collective memory. The Kosovo myth occupies a central place, which symbolically represents sacrifice, resistance, and national perseverance. Vidovdan serves as a symbolic axis linking the medieval past with contemporary political and identity-re-

lated issues. Another key element is the cultural-civilizational affiliation of the Serbian people. The Serbian national identity, formed on the foundations of cultural and civilizational belonging (Orthodox Christianity and the Byzantine heritage of medieval culture) constitutes one of the principal pillars of statehood and social cohesion. As such, it plays a significant role in shaping geopolitical space and strategic orientations.

The connection of a society to the space it inhabits is understood as an expression of collective identity, with particular territorial areas serving as symbolic projections of ethnic affiliation and cultural self-awareness. Cultural stereotypes related to territory have not only a rational cognitive, but also a deep emotional-subconscious dimension. Spaces such as Kosovo and Metohija or the Gaza Strip represent paradigmatic geosymbols, as they unite the geopolitical, the sacred and the mythological in a single dimension of space as a collective representation. Such symbols possess a strong affective and subconscious charge, acting as generators of mobilization, both within one ethnic community and in its relation to the “other”. Accordingly, geosymbols function as mediators between geographical reality and cultural-political opinions about space, shaping the way societies spatially locate, value, and protect themselves (Grčić, 2005).

One of the key elements in shaping the geopolitical code is the state’s relationship with the great powers. In the case of Serbia, the NATO aggression in 1999, as well as the lack of support during the breakup of Yugoslavia, are often interpreted in public discourse as evidence of “betrayal by the West” and unfair treatment of Serbia. This discourse creates the perception of a “surrounded nation” that must rely on itself or on “traditional allies” such as Russia. One of the main pillars of the Serbian geopolitical code is the dichotomy between East and West. While the West is often presented as a politically pragmatic, but culturally and historically distant entity, the East (primarily Russia) is perceived as a close ally, based on shared values (Orthodoxy, Slavism, anti-globalism). In the public and media space, this symbolism takes on concrete forms: from rhetoric about “brother Russians” to the negative portrayal of Western military-political structures as a threat to the sovereignty and cultural identity of Serbia (Proroković, 2018). Serbia possesses a deeply rooted symbolic geopolitical code that is both a resource for national cohesion and an obstacle to geopolitical flexibility.

Symbolic structures such as historical myths, cultural hegemony, and media-driven dichotomies shape the way a state perceives itself and others within the international system. In order to pursue an effective and pragmatic foreign policy under contemporary conditions, a state must reassess and, where necessary, redefine its geopolitical code toward a more constructive and open positioning within the global political landscape. This does not imply abandoning historical memory, rather, it entails developing new and more dynamic symbolic representations that correspond to the evolving nature of the global order.

Spatial aspects of the geopolitical code

The geopolitical code enables a multilayered understanding of geopolitics, one in which the actions of all states, whether territorially large or small, are assessed within the international system. The interaction of these actions at the national, regional, and global levels shapes the global order. A geopolitical code operates across several interconnected geographical scales. Some countries focus primarily on their neighbors, others on their broader region, while states that perceive themselves as great powers pursue global am-

bitions. For example, the Balkan Peninsula has long been subject to the influence of major powers, which have viewed it as an arena for competition and the testing of different strategies. Accordingly, Serbia's geopolitical code is based on maintaining balance, the principle of military neutrality, historical and cultural-civilizational ties with the East, economic cooperation with the West, and the pronounced importance of preserving sovereignty and territorial integrity. At the same time, the geopolitical code directly shapes the state's strategy for responding to contemporary geopolitical challenges. The fact that the Balkan Peninsula lies at the crossroads of three continents and constitutes a contact zone characterized by interaction, overlapping influences, and the intersection of three major religions has contributed to the turbulence and instability of Serbia's geopolitical code (Despotović, 2010). Krstić (2017) highlights the significance of the correspondence between the Balkans and Europe, arguing that "it is necessary to observe the extent to which the contemporary Balkans, burdened by all its contradictions, corresponds to the principal directions of modern Europe's development, and the extent to which the Balkans may pose a threat to Europe and Europe to the Balkans." Throughout history, the interests of great powers have intersected in the Balkan Peninsula, and the outcomes of their relations have decisively influenced the fate of the Balkan states. It is also important to recognize that Serbia's geopolitical destiny is directly linked to the destiny of the Balkans. Aleksandar Gajić (2020) argues that, through the lens of contemporary geopolitics, every political entity can be analyzed through four fundamental dimensions: 1. the geographical dimension; 2. the political environment dimension; 3. the dimension of the global distribution of power; and 4. the domestic political dimension.

The geographical dimension may be viewed from two key perspectives: a continental state can be considered geopolitically handicapped, while a maritime state benefits from a favorable transportation position. The political environment of states is diverse, but an important factor is considered the number of states with which a geopolitical unit borders, the existence of military alliances in close proximity and the existence of historical disputes, wars and mutual claims to the territories of neighboring states. In accordance with the global distribution of power, a state defines its allies not exclusively on the basis of formal security pacts, but also according to the criteria of historical ties, political support, economic cooperation and cultural and civilizational complementarity. In the case of Serbia, Russia occupies a central place as a state that provides diplomatic support in the UN Security Council on the issue of Kosovo and Metohija, and with which Serbia shares a common historical and religious heritage. China represents one of the key economic partners and political ally, while Greece and Romania act as regional partners with historical ties and the Orthodox religion. Hungary has emerged in recent years as a new, latent ally with interests in energy, infrastructure and a strong Hungarian diaspora in Serbia. Potential allies of Serbia can be identified among the states that do not recognize the independence of Kosovo and Metohija, such as India, Brazil and South Africa, as well as among states such as Azerbaijan and Turkey, with which Serbia has pragmatic relations despite ideological differences. On the other hand, although Serbia does not formally define states as enemies, in the geopolitical discourse actors can be identified that pose a threat to the vital interests of the state. These are primarily states that actively support the unilaterally declared independence of Kosovo and Metohija and are making efforts towards its full international affirmation. From the point of view of the domestic political aspect, Gajić (2022) believes that the formation of a state's geopolitical strategy is significantly influenced by its political sys-

tem, constitutional and legal structure, economic flows and economic potential. The domestic political aspect “represents the historical outcome of both external influences and the internal long-term development process in a given geographical area, i.e. the state-building heritage with all its positive and negative characteristics” (Gajić, 2022).

A spatial analysis of the contemporary geopolitical code of Serbia shows that the state is trying to preserve its sovereignty and autonomy through a combination of regional policy, European integration, strategic partnerships and military neutrality. Such a spatial model of the geopolitical code carries challenges that are reflected in the omnipresent pressure of a large number of internal and external actors. How Serbia will navigate these complex relationships remains one of the key questions of its future strategy in the first half of the 21st century.

Rethinking the theoretical model of Serbia’s geopolitical code: A critical perspective

The critique of the theory of the geopolitical code is based on the view that the process of defining a geopolitical code is inherently subjective and prone to ideological manipulation (Moisio, 2018; Dodds, 2019; Martini, 2022), as political narratives are often grounded in prejudices and nationalist myths of political elites rather than in objective reality. Furthermore, the concept of the geopolitical code has been criticized for being overly fixated on territorial nation-states, thereby neglecting the influence of global economic networks, urban agglomerations, and climate-related challenges (Cowen & Smith, 2009; Csurgay, 2018; Lizotte, 2019). The determination of a geopolitical code is also partly based on the traditional division of the world into “us” versus “them” (e.g., democratic versus authoritarian), which contributes to global polarization on the political map.

Oskar Krejčí (2014) emphasizes that the aim of the state in an anarchic environment is to secure sufficient power to ensure its own existence. Accordingly, the degree of political stability within a state directly affects its ability to implement geopolitical strategy. The implementation of domestic policy is reflected in foreign policy in the sense that internal instability weakens a state's international position (Proroković, 2017). In the case of Serbia, the condition of the Serbian political system over the past thirty years has not provided the capacity to create a fixed and stable geopolitical code. Serbia’s geopolitical code remains largely a matter of theoretical interpretation based on events that occurred in the 20th century and their consequences in the 21st century, without any clear practical application.

The political system of Serbia faces difficulties in stabilizing fundamental social institutions upon which every state is based, such as education, healthcare, science, culture, and the arts. Given the current level of development of these sectors, Serbia is unable to ensure stable and sustainable economic growth. Without economic development (which in turn entails the development of infrastructure and technology), it is not possible to become a competitive actor in the international system. To some extent, the environment in which Serbia is situated, as the Balkans represent a relatively economically passive region, also influences this. The National Security Strategy of the Republic of Serbia (Службени гласник РС“, број 94 од 27. децембра 2019) clearly defines the existential problems facing Serbia, including “inherited problems from the past, great-power ideas of neighboring peoples with territorial claims over Serbia, separatist tendencies, ethnic, religious and political

extremism, economic and social problems, migration, organized crime, insufficiently developed state institutions, and natural disasters.” Particular attention must be given to demography, which is characterized by a very low fertility rate and a negative net migration balance. The first problem is the emigration of young and educated people, without which it is impossible to plan economic development based on new technologies and high-value-added sectors. The second problem is the depopulation of Serbs from border areas, which has far-reaching consequences for the security and defense capacity of the state.

The emerging multipolar world order has a positive perception of Serbia. Many rising countries view Serbia as a friendly state that has been a victim of various pressures, coercion, propaganda, sanctions, and systematic and military aggression. Nevertheless, the process of fragmentation of Serbia continues to exist and appears intermittently in public discourse, representing a long-term problem. Various forms of soft power and manipulative influence are used for geopolitical purposes, such as: 1. Media and value manipulation (the conscious and subconscious influence on attitudes and behavior of the wider public); 2. The modification of historical beliefs and moral norms (influencing social attitudes, ethics, and morality); 3. The use of the education system for shaping opinion (promoting certain ideologies among the youth); 4. The mobilization of sport (a sense of belonging and pride); 5. Films and television series (a traditional propaganda tool); 6. Social media and cyberspace (the most recent and highly effective platform for spreading stereotypes and prejudices). However, in light of global crises and shifts in the balance of power, it is evident that Serbia will have to reassess and potentially adjust its foreign policy orientation (Mihaylov, 2024).

It is evident that Serbia's geopolitical code has no practical application for two main reasons. The first reason is the media trivialization of geopolitics, whereby certain groups present their opinions in ways that align with the ambitions of the political establishment. The second reason is purely academic, namely, that the more importance a state attaches to geopolitics, its study and formal implementation, the more benefit it derives from geopolitical positioning. Without a clearly defined and formalized geopolitics, there can be no practical application of it. Throughout the 21st century, Serbian foreign policy has been based solely on granting geopolitical concessions to great powers and placing the state's economy, industry, human, and natural resources at their disposal. For this reason, geopolitics is often interpreted in an amateurish and simplistic manner, primarily on propaganda television programs. A formal and practical approach to geopolitics is marginalized, resulting in a serious neglect of essential state interests.

Conclusion

The concept of a geopolitical code is very useful for understanding the multi-layered nature of a state's foreign policy, the way in which global patterns of geopolitical codes are deployed, and the process of geopolitical transition. Defining a geopolitical code is most often conceptualized through the prism of instrumental and associative power, territorial sovereignty, and geography. However, understanding the geopolitical code is a complex process that requires a multidisciplinary approach, since defining and interpreting a geopolitical code solely through geopolitical, geo-economic, and geostrategic determinants can lead to incorrect conclusions. In addition, the politicization of concepts such as culture, religion, civilizational affiliation, or symbolic representations, merely for the purpose of fitting them into a particular framework (narrative), may lead the analysis in a

misleading direction. Studying a geopolitical code requires an integral approach that integrates historical, spatial, cultural, and discursive dimensions. The geopolitical code is not fixed, but rather variable, ambiguous and conditioned by internal identity narratives, external expectations and structural pressures of the world order. It is not just a geo-strategic formula, but represents a dynamic interweaving of collective representations, symbolic spatial identities and pragmatic choices in conditions of global instability. Understanding the geopolitical code allows for a deeper insight into the foreign policy of a state, its regional position and internal cultural flows, making it a key concept for the contemporary study of geopolitical processes.

The theoretical contribution of this paper is contained in the actualization of contemporary geopolitical changes and the understanding of political geography, from whose subject of study the concept of the geopolitical code arises. The paper focuses on understanding contemporary geopolitical processes that take place within the global geopolitical code. The approach of the study is not predictive, but relies on an attempt to identify the current geopolitical positions of individual states and define the process of geopolitical transition through the theory of the geopolitical code presented by Colin Flint. Accordingly, the current period of geopolitical transition could be studied by observing changes in the manifestations of the geopolitical codes of certain states. Based on the study of the theory of the geopolitical code, we cannot conclude what the new geopolitical world order will or should look like, instead, we view geopolitics as a process of relational interaction between states.

Conflicts of Interest: The authors declare no conflict of interest.

Publisher's Note: Serbian Geographical Society stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

© 2026 Serbian Geographical Society, Belgrade, Serbia.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Serbia.

References

- Agnew, J., & Corbridge, S. (2003). *Mastering space: Hegemony, territory and international political economy*. Routledge.
- Благојевић, В. (2019). Стратешка култура – студија случаја: Србија. *Војно дело*, 71(8), 93-117 [Blagojević, V. (2019). Strateška kultura – studija slučaja: Srbija. *Vojno delo*, 71(8), 93-117.]
- Booth, K. (1990). The concept of strategic culture affirmed. In C. G. Jacobsen (Ed.), *Strategic power: USA/USSR*. Palgrave Macmillan.
- Cowen, D., & Smith, N. (2009). After geopolitics? From the geopolitical social to geoeconomics. *Antipode*, 41, 22-48. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2008.00654.x>
- Csurgay, G. (2018). The increasing importance of geoeconomics in power rivalries in the twenty-first century. *Geopolitics*, 23, 38-46. <https://doi.org/10.1080/14650045.2017.1359547>

- Цвијић, Ј. (1969). *Општа географија антропогеографија*. Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије [Cvijić, J. (1969). *Opšta geografija antropogeografija*. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije.]
- Деспотовић, Д. (2010). Обележја геополитичког положаја Србије и српских земаља у контексту актуелних процеса балканизације. *Социолошки преглед*, 44(4), 541-566 [Despotović, D. (2010). Obeležja geopolitičkog položaja Srbije i srpskih zemalja u kontekstu aktuelnih procesa balkanizacije. *Sociološki pregled*, 44(4), 541-566.]
- Dodds, K. (2019). *Geopolitics: A very short introduction*. Oxford University Press.
- Durkheim, É. (1893). *De la division du travail social: Étude sur l'organisation des sociétés supérieures*. Alcan.
- Flint, C. (2017). *Introduction to geopolitics* (3rd ed.). Routledge.
- Flint, C., & Noorali, H. (2023). The relationality of geopolitical codes: The example of the Belt and Road Initiative. *Asian Geographer*, 41(1), 1-19. <https://doi.org/10.1080/10225706.2023.2227618>
- Flint, C., & Taylor, P. J. (2018). *Political geography: World-economy, nation-state and locality* (7th ed.). Routledge.
- Гајић, А. (2020). Геополитички оквир српске стратешке културе. *Војно дело*, 72(4), 189-209 [Gajić, A. (2020). Geopolitički okvir srpske strateške kulture. *Vojno delo*, 72(4), 189-209.]
- Гајић, А. (2022). Геополитички положај Србије након отпочињања рата у Украјини: неутралност и стратешко одвраћање у кризном контексту. *Српска политичка мисао*, 80(2), 53-74 [Gajić, A. (2022). Geopolitički položaj Srbije nakon otpočinjanja rata u Ukrajini: neutralnost i strateško odvracanje u kriznom kontekstu. *Srpska politička misao*, 80(2), 53-74.]
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. Basic Books.
- Грчић, М. (1999). Антропогеографски и геополитички проблеми Балканског полуострва. *Herald*, 4, 13-27 [Grčić, M. (1999). Antropogeografski i geopolitički problemi Balkanskog poluostrva. *Herald*, 4, 13-27.]
- Грчић, М. (2000). *Политичка географија*. Београд: Универзитет у Београду - Географски факултет [Grčić, M. (2000). *Politička geografija*. Beograd: Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet.]
- Грчић, М. (2002). Геополитичке детерминанте међуетничких односа на Балкану. *Зборник радова Географског факултета*, 50, 45-62 [Grčić, M. (2002). Geopolitičke determinante međуетничких odnosa na Balkanu. *Zbornik radova Geografskog fakulteta*, 50, 45-62.]
- Грчић, М. (2005). Културни ареали европске цивилизације. *Зборник радова Географског института „Јован Цвијић” САНУ*, 53, 59-72 [Grčić, M. (2005). Kulturni areali evropske civilizacije. *Zbornik radova Geografskog instituta „Jovan Cvijić” SANU*, 53, 59-72.]
- Грчић, М. (2008). Цвијићева перцепција географског положаја Србије. *Гласник Српског географског друштва*, 88(2), 1-10 [Grčić, M. (2008). Cvijićeva persepēcija geografskog položaja Srbije. *Glasnik Srpskog geografskog društva*, 88(2), 1-10.]
- Грчић, М. (2010). *Географија религија*. Београд: Универзитет у Београду - Географски факултет. [Grčić, M. (2010). *Geografija religija*. Beograd: Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet.]

- Hall, S. (1980). Encoding/decoding. In S. Hall et al. (Eds.), *Culture, media, language* (pp. 128-138). Routledge.
- Joosong, L., & Jaebeom, K. (2026). Changing geopolitical environment and foreign policy: The transformation of Türkiye's geopolitical code. *International Area Studies Review*, 29(1), 74-91. <https://doi.org/10.69473/iasr.2026.29.1.74>
- Јовичић, Ж. (2004). Цвијићева антропогеографска мисао-идејна основа савремене географије. *Демографија*, 1, 13-21 [Jovičić, Ž. (2004). Cvijićeva antropogeografska misao-idejna osnova savremene geografije. *Demografija*, 1, 13-21.]
- Kjellén, R. (1905). *The great powers: Contours of contemporary high politics* I. Gebers.
- Krejčí, O. (2014). *Mezinárodní politika*. Ekopress.
- Крстић, М. (2017). *Геополитички оквир Републике Србије*. Београд: Универзитет у Београду - Факултет безбедности [Krstić, M. (2017). *Geopolitički okvir Republike Srbije*. Beograd: Univerzitet u Beogradu - Fakultet bezbednosti.]
- Lizotte, C. (2019). Where are the people? Refocusing political geography on populism. *Political Geography*, 71, 139-141.
- Мадић, С. (2015). Однос антропогеографије и етнологије - некад и сад. *Демографија*, 12, 97-108 [Madić, S. (2015). Odnos antropogeografije i etnologije - nekad i sad. *Demografija*, 12, 97-108.]
- Martini, A. (2022). Deconstructing geopolitics in the classroom: Grasping geopolitical codes through active learning. *Revista Española de Ciencia Política*, 60, 145-173.
- Mihaylov, V. (2024). Geopolitical positioning of a small state: Serbia in the shadow of Yugoslavia's 'Third Way'. *Central European Journal of International and Security Studies*, 18(2), 71-102. <https://doi.org/10.51870/OIPE9160>
- Мирећ, Ј. (2001). О појму идентитета у психологији. *Психологија*, 34(1-2), 49-60. [Mirić, J. (2001). O poјmu identiteta u psihologiji. *Psihologija*, 34(1-2), 49-60.]
- Moisio, S. (2018). Towards geopolitical analysis of geoeconomic processes. *Geopolitics*, 23, 22-29.
- Okunev, I. (2013). The new dimensions of Russia's geopolitical code. *Turkish Policy*, 12(1), 67-75.
- Proroković, D. (2017). Geopolitičke determinante spoljnopolitičkog pozicioniranja Srbije na početku 21. veka. *Međunarodna politika*, 69(4), 401-422.
- Proroković, D. (2018). *Geopolitika Srbije: Položaj i perspektive na početku XXI veka*. Službeni glasnik.
- Радовановић, В. (1959). *Општа антропогеографија*. Београд: Грађевинска књига [Radovanović, V. (1959). *Opšta antropogeografija*. Beograd: Građevinska knjiga.]
- Ratzel, F. (1903). *Politische Geographie oder die Geographie der Staaten*. R. Oldenbourg.
- Sakan, M. (2013). *Geopolitički kod Republike Srbije*. Nezavisni univerzitet.
- Scheffler, H. W. (1966). Structuralism in anthropology. *Yale French Studies*, 36/37, 66-88.
- Службени гласник РС. (2019). *Стратегија националне безбедности Републике Србије*. („Службени гласник РС“, бр. 94 од 27. децембра 2019) [Službeni glasnik RS. (2019). *Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije*. („Službeni glasnik RS“, br. 94 od 27. decembra 2019).]

Šabić, D., & Pavlović, M. (2007). Регионална свест и регионални идентитет. *Зборник радова Географског факултета*, 55, 151-162. [Šabić, D., Pavlović, M. (2007). Regionalna svest i regionalni identitet. *Zbornik radova Geografskog fakulteta*, 55, 151-162.]

Димитрије Теодосић*, Микица Сибиновић^{1*}

ГЕОПОЛИТИЧКИ КОД: ДЕФИНИЦИЈЕ, ИДЕЈЕ И ЗНАЧАЈ

** Универзитет у Београду, Географски факултет, Београд*

Апстракт: Геополитички положај једне земље најчешће је одређен њеним физичко-географским и друштвено-географским карактеристикама, док геополитички код, према Колину Флинту, представља скуп стратешких претпоставки које влада неке државе користи да би одредила како да се позиционира у међународним односима. Сходно овом мишљењу, геополитички код увек садржи две кључне променљиве: размеру (да ли се држава оријентише локално, регионално или глобално) и оријентацију (према коме и како држава пројектује своје интересе и активности). Геополитички код није статичан, он се мења у зависности од унутрашњих политичких околности и промена у глобалном поретку. Кроз Флинтов концепт геополитичког кода омогућена је анализа спољне политике савремених држава, не само као скупова простих стратешких одлука, већ као скупова динамичних процеса који укључују политичку моћ, економску логику, културну симболику и јавну перцепцију. Водећи се Флинтовом теоријом геополитичког кода, циљ овог рада је проучавање савремених приступа у дефинисању, идеји и значају геополитичког кода у међународним односима, са посебним освртом на Републику Србију.

Кључне речи: геополитика, политичка географија, држава, међународни односи, посибилизам

Увод

Савремени међународни односи све више одражавају дубоко укоренењу националну свест о простору, симболичке границе и геополитичке наративе помоћу којих се дефинишу спољнополитичке позиције у свету. Дакле, појам геополитичког кода представља аналитички оквир кроз који државе артикулишу своје безбедносне, економске и идентитетске интересе, односно дефинишу своје савезнике и

¹ mikica.sibinovic@gef.bg.ac.rs (аутор за кореспонденцију)

Димитрије Теодосић (<https://orcid.org/0009-0005-7837-5907>)

Микица Сибиновић (<https://orcid.org/0000-0002-1521-4285>)

противнике, бирају средства за остваривање циљева и конструишу оправдања за спољнополитичке одлуке (Flint & Taylor, 2018). Геополитички код није само технократска или стратешка мапа деловања, већ представља динамичан скуп вредности, представа и интереса, који се обликује у контексту домаће политике, регионалних односа и глобалне моћи.

Дефинисање геополитичких карактеристика савремене државе може се сматрати као први корак у формирању геополитичког кода. Међутим, геополитички код захтева континуитет који иде далеко у прошлост, јер само суштинским разумевањем геополитичких процеса можемо детерминисати законитости које поседују ванвременски карактер. Овакво схватање даје нам основа да на геополитичке детерминанте не гледамо као на фиксне, краткотрајне одреднице, него да их посматрамо као континуирани историјски ток, који геополитичке детерминанте чини кодом. Сходно томе, на основу вештине тумачења геополитичког кода свака држава може да креира сопствену унутрашњу и спољну политику. У анализи геополитичког кода истичу се три кључне димензије: теоријска (дефинисање и објашњење концепта), просторна (анализа геополитичког кода унутар различитих геополитичких скала) и дискурзивна (начин на који држава конструише сопствени положај и односе са другим актерима на политичкој карти света). Такође, у обликовању геополитичког кода веома су значајни политички наративи који проистичу из заступања одређених геополитичких парадигми, затим улога симболике и медијских представљања.

Савремена проучавања геополитичког кода не представљају искључиво академско питање, већ имају важне импликације за разумевање спољне политике савремених држава, глобалне безбедносне стратегије и начина на који се креира и комуницира национални интерес у савременом свету. У доба повећаних глобалних тензија, енергетске зависности и геоекономских промена, геополитички код постаје један од кључних елемената државне саморефлексије и деловања.

Геополитички код као концепт

Појам „кода“ у друштвеним наукама има широку примену, може бити културни, морални, идеолошки, језички, политички, географски, па самим тим и геополитички. Међутим, неопходно је разликовати појмове кода, обрасца и идентитета. Француски социолог Емил Диркем (Durkheim, 1893) сматрао је да кодови постоје како би се регулисало одређено понашање људи и допринело социјалној интеграцији. Амерички антрополог Клифорд Герц (Geertz, 1973) увео је концепт „детаљног описа“ при објашњавању „кода“, који означава свеобухватно, контекстуално и интерпретативно приказивање понашања, пракси и друштвених значења унутар неке културе. Према Герцовом схватању проста дескрипција није довољна да би се разумео одређени догађај, већ је неопходно ту радњу сместити у одређени контекст – намере, значења и актере. Објашњењу појма „кода“ посветио се и Британски социолог Стјуарт Хол (Hall, 1980) који говори о процесима кодирања и декодирања (encoding/decoding) и наводи да одређени кодови могу бити толико широко распрострањени унутар одређене језичке заједнице или културе, и усвојени у тако раној животној доби, да изгледа као да нису конструисани, већ као да су природно дати дубоко натурализовани. Из наведених истраживања може се закључити да „код“ представља скуп правила, симбола или вредносних норми којима

се уређује и на основу којих се једно друштво понаша. Са друге стране, образац се разликује од кода у томе што представља понављајућу структуру у смислу одређених ритуала или форми понашања и везује се за видљиве аспекте понашања (Scheffler, 1966), док се идентитет односи на осећај припадности и „истости“ са појединцима и заједницом (Мирић, 2001). Такође, идентитет се може сматрати и јединством између елемената нечије прошлости и очекивања од будућности.

Дефиницију кода неопходно је ставити и у контекст географије, односно утицаја природне средине на људско друштво и начина на који човек обликује простор. Географски код народа представља уобличен ментални и културни однос једног народа према свом географском простору. Он укључује симболичке, историјске, идентитетске и културне димензије повезаности са земљом, територијом, пејзажом, местом. Географски код народа није природно дат (Hall, 1980), већ представља културно конструисани систем значења који се током времена формира кроз митове, историју, религију, језик и обреде. Он делује као ментална мапа колектива која организује простор у категорије „нашег“, „туђег“, „светог“, „опасног“, „централног“ или „маргиналног“. Простор тако добија симболички карактер – планина није више само геолошка формација, већ постаје место обитавања богова, предака или хероја (Грчић, 2010). Овакви симболички елементи простор претварају у наративни ресурс колективне историје. Слично томе, Косово и Метохија није само физичка територија (нити је Косово поље само поље), већ место завета и симбол верске и националне жртве. Такође, река Дрина као река постаје граница, али има два симболична значења - „кичма“ српског народа или симбол отпора и страдања. Корени разумевања географског кода Српског народа налазе се у делима Јована Цвијића, који у својој антропогеографији анализира како природни услови (рељеф, клима, водени токови) утичу на моралне и менталне карактеристике народа (Цвијић, 1969).

Поимање геополитичког кода, у његовом најширем облику, везује се за радове из области политичке географије и класичне геополитике. Научни утицај Фридриха Рацела и Видала де ла Блаша, уобличен кроз сукоб парадигми географског детерминизма и географског посибилизма могу веродостојно да прикажу појам „геополитичког кода“. Са једне стране, Рацел је на темељу резултата истраживања Ритера, Дарвина и Клаузевица изградио „политички географију“ као посебан антропогеографски поглед који има за циљ проучавање „просторних односа држава у њиховом развоју“ (Ratzel, 1903; Грчић, 2000). Водећи се Рацеловим теоријским утемељењем, Рудлоф Кјелен (Kjellén, 1905) је касније сковао реч „геополитика“. Са друге стране, географски посибилизам Видала де ла Блаша говори о ограничењима и могућностима које нуди природна средина, које су у директној интеракцији са начинима људског утицаја у погледу традиција и начина живота. Географски посибилизам има обрнути поглед на политичку географију од географског детерминизма. Према посибилистичком приступу није толико важно како животна средина утиче на политику, већ како политика утиче на средину. М. Грчић (2000) наводи мистификацију значаја простора од стране Рацела, и наглашава да је простор у ствари животни простор који представља јединство живота и простора. Такође истиче да Рацелов животни простор мора да задовољи три основне животне потребе: храну, станиште и размножавање и да из тих потреба потиче и државни нагон да осваја простор. Према М. Грчићу (2000) „географија човека и политичка географија подразумевају стабилан скуп институција, традиција, преференција, циљева и техничких навика људи, односно свега онога што антрополози називају културом“.

Враћајући се на већ утврђену дефиницију кода (скуп правила, симбола или вредносних норми којима се уређује и на основу којих се једно друштво понаша) може се закључити да посибилистичко учење географије човека и политичке географије пружа чврсту теоријску основу за разматрање геополитичког кода.

Савремена интерпретација геополитичког кода базира се политичкој моћи државе и положају у међународном систему. Слично схватање може се наћи и у Кјеленовим радовима где је држава (као организам) представљена као концентрација специфичне снаге (моћи) која делује у међународном простору (Грчић, 2000). Руски географ Владимир Колосов сугерише да геополитички код представља скуп стратешких претпоставки владе у вези са другим земљама при формулисању спољне политике (Okunev, 2013). Колин Флинт и Питер Тејлор (Flint & Taylor, 2018) наводе да је геополитички код оквир политика и представљања које једна држава гради, како би проценила свој положај у свету и осмислила стратегију за очување и унапређење своје безбедности и просперитета. Сходно наведеном, истичу пет главних питања која дефинишу геополитички код једне државе:

1. Ко су наши садашњи и потенцијални савезници?
2. Ко су наши садашњи и потенцијални непријатељи?
3. Како можемо да одржимо савезе и негујемо потенцијалне савезнике?
4. Како можемо да се супротставимо садашњим непријатељима и новим претњама?
5. Како оправдавамо ова четири прорачуна пред домаћом јавношћу и међународном заједницом? (Flint, 2017; Flint & Taylor, 2018)

На основу наведених питања, К. Флинт и Х. Нурали (Flint & Noorali, 2023) истичу кључне карактеристике геополитичких кодова као: „комбинацију економских и политичких средстава кроз нераздвојиве мреже и територијалне изразе моћи; вишескални циљеви и капацитети; релационалност (међузависност); динамичност и прилагодљивост кода; агрегација кодова у глобалне обрасце; динамика глобалног поретка кроз прелазне периоде; и инструментална и асоцијативна моћ у деловању“. Репрезентативна геополитика представља кључни елемент геополитичког кода, односно она објашњава како државе пред својом јавношћу и међународном заједницом оправдавају ко су им савезници, а ко непријатељи, и како те односе одржавају или контролишу. Државни интерес се у тим калкулацијама нужно заснива на географији, јер подразумева различито вредновање одређених територија (Joosong & Jaebeom, 2026). Геополитички кодови обједињују и материјалне и дискурзивне аспекте геополитике - материјалне кроз војне, политичке и економске ресурсе, а дискурзивне кроз наративе и представе које оправдавају те изборе.

Улога и значај Цвијићеве антропогеографске концепције у обликовању геополитичког кода Србије

Друштвени фактори представљају основну премису у конструисању геополитичког кода, јер повезују понашање људи са физичким и симболичким просторима државе. У случају Србије, антропогеографске карактеристике попримају посебну тежину због историјског значаја територије, етничке структуре, миграционих процеса и културно-цивилизацијског положаја на „граница Истoka и Запада“. Цвијићеве националне идеје, које данас могу да се посматрају из геополитичког угла, оставиле

су дубок траг у формирању српске геополитичке школе. Грчић (2008) јасно наглашава да „Цвијићу дугујемо научно постављање геополитичких питања, која су поново актуелна након распада старе геополитичке структуре на Балкану и појаве нове“. Цвијић је у научној литератури превасходно препознат као географ и антропогеограф, често означаваан и као „отац“ ових дисциплина у српској науци. Ипак, због широког опуса његових истраживања и научног доприноса, често се сматра и етнологом и социологом. Многи његови ученици и следбеници истицали су његову кључну улогу у оснивању „наше науке о народу“, што му је донело место и утемељивача српске етнологије (Мандић, 2015). Цвијић је поставио темеље српске антропогеографије, представљајући простор као историјски обликовану сцену културе, миграција и етнопсихолошких типова. Указивао је да је задатак антропогеографије да проучава сложену везу између природног окружења и друштвеног живота, односно да испитује утицај природе на људске творевине и на „дух народа“ (Јовичић, 2004). Примарни задатак антропогеографије јесте проучавање међузависности и интеракције земљине површине и људске природе. Антропогеографско проучавање је као двосмерна улица, анализирајући људску распрострањеност на Земљи проучава дејства и творевине људског рада и активности, са једне стране, и проналази утицаје физичких карактеристика Земље на људско друштво, културу и цивилизацију уопште, са друге стране (Мандић, 2015). Војислав Радовановић (1959) истиче да се антропогеографија мора истовремено ослањати и на друштвене науке као што су етнологија, социологија, културна и привредна историја и политичка економија јер и друштвени и физички фактори заједно чине основу за разумевање људских заједница и њиховог простора. Овакав приступ изучавању антропогеографије који истиче Радовановић потребан је за утврђивање и утемељење геополитичког кода. Геополитички код се не своди само на инструменталну функцију, већ постаје перформативан он активно конструише доживљај простора као „нашег“, заснованог на културној и духовној историји.

Цвијићевим акцентом на особинама „спајања и прожимања“ и „изоловања и одвајања“ истакнут је значај положаја Балканског полуострва у комуникацији и преклапању утицаја суседних центара моћи из Европе и Азије. Ове особине утицале су на стварање евроазијских, а не евроатлантских културно-цивилизацијских особина Балкана (Грчић, 2005). На темељима особина спајања и прожимања и изоловања и одвајања Грчић (1999) издваја две кључне геополитичке детерминанте Балканског полуострва хетерогеност и транзитност. Прва се може сматрати интерним чиниоцем и подразумева етнички мозаик, уситњеност територија и вишеслојне политичке структуре, док друга представља екстерни чинилац и односи се на присуство и преклапање интереса великих сила.

Антропогеографски утицај на геополитички код Републике Србије не даје нужно одговоре на питања којима се воде Флинт и Тејлор и која по њима одређују геополитички код једне државе. Сувопарно разумевање геополитике као односа „савезници-непријатељи“ унутар расподеле политичке и економске моћи у међународном систему не може се у потпуности применити на Републику Србију. Цвијићева антропогеографија и формирање геополитичког кода имају другачију, дубљу функцију у свести српског народа. Територијални идентитет Срба игра битну улогу у обликовању колективног, али и личног идентитета. Осећај припадности одређеној територији, тј. друштвена идентификација са територијом, представља територијални идентитет. Како Шабић и Павловић (2007) наводе: „географски

простор је главни кохезиони фактор сваке друштвене групе, јер пружа јаку сентименталну обојеност идентитету заснованом на територији. Оно шта некога идентификује са територијом у којој живи јесте то да природа није неутрални систем, јер је свако од нас способан да присвоји лична искуства, да смести породичну традицију, обичаје и да препозна осећања на том географском простору“. Осим директног односа човека и територије, Цвијић у антропогеографска истраживања укључује етнолошке елементе, метанасатазичка кретања и етнопсихолошке особине становништва сагледане кроз историјско-генетски оквир са снажним природно-географским, филозофским и социолошким аспектима (Грчић, 2005). Духовност, традиција, културно-историјско наслеђе и цивилизацијска припадност православној вери играју битну улогу у обликовању геополитичког понашања српског народа. Сходно наведеном, антропогеографске карактеристике директно утичу на формирање геополитичких функција Србије и њиховог усклађивања или противљења са геостратешким интересима великих сила.

Симболичка конструкција геополитичког кода

Симболичка конструкција геополитичког кода подразумева начин на који државе, медији, политичке елите и друштвени актери производе, реинтерпретирају и одржавају геополитичке представе кроз симболе, митове, историјске наративе и културне репертоаре. Геополитика тако престаје да буде само питање простора и моћи, већ постаје дискурзивно поље у коме једна држава себе симболички позиционира у односу на друге. За разумевање односа симболике, културе, идентитета и историјских наратива са геополитичким кодом потребно је у анализу увести појам стратешке културе. Кен Бут (Booth, 1990) тврди да се стратешка култура односи на традиције, вредности, ставове, обрасце понашања, навике, симболе, достигнућа и специфичне начине на које једна нација прилагођава своје деловање окружењу и решава проблеме у вези са претњом или употребом силе. Такође, Бут истиче да стратешка култура произилази за историје, географије и политичке културе, и представља збир ставова и образаца понашања најутицајнијих актера у држави – политичких елита, снага безбедности и јавног мњења. Стратешка култура дефинише скуп образаца понашања и норме понашања једне државе у питањима рата и мира, па се може рећи да је део геополитичког кода у смислу „националног стила мишљења“ који условљава доношење одлука у кризама, конфронтацијама и савезништвима. Она није потпуно статична али јесте дубоко укоренења у историјским искуствима, митовима, симболима и институционалним праксама. Џон Егњу и Стјуарт Корбриџ (Agnew & Corbridge, 2003) наглашавају идеолошку компоненту геополитике у погледу споја идеја, симбола и стратегија за очување или промену друштвено-културног поретка. Такође, истичу дубоку симболику у томе како дефинишемо и доживљавамо шта је исправно, а шта погрешно, са ким се идентификујемо а коме супротстављамо и како користимо наша политичка, друштвена, верска и морална уверења.

Симболичка конструкција геополитичког кода подразумева процес у којем се нације и државе симболички представљају у простору кроз медије, образовање, националне празнике и спољнополитички дискурс. У случају Србије, овај код је дубоко укоренењен у историјском сећању, митовима, колективним траумама и односу према великим силама. Симболичка конструкција геополитике полази од

претпоставке да је простор друштвено и идеолошки конструисан. Геополитички кодови нису неутрални, већ се производе у оквиру дискурса моћи (Flint & Taylor, 2018). Дакле, национални геополитички код није само питање реалполитике, већ и резултат онога шта се сматра „нормалним“, „националним интересом“, „пријатељем“ или „непријатељем“. Србија, као држава са дугим историјским континуитетом и турбулентним геополитичким искуством, има изразито симболички обојен геополитички код, који се огледа у језику политичких елита, медијском наративу и културној производњи. Српски геополитички код у великој мери почива на историјским митовима и колективном сећању. Централно место заузима Косовски мит, који симболички представља жртву, отпор и истрајност народа. Видовдан као симболична осовина повезује средњовековну прошлост са савременим политичким и идентитетским питањима. Други кључни елемент представља културно-цивилизацијска припадност српског народа. Српски национални идентитет створен је на основама културно-цивилизацијске припадности (православна вера, византијски темељи средњовековне културе), представља један од кључних носећих стубова државности и друштвене кохезије, и има значајну улогу у обликовању геополитичког простора и стратегија.

Однос између друштва и простора који оно насељава схвата се као израз колективног идентитета, при чему конкретни територијални ареали постају симболичке пројекције етничке припадности и културне самосвести. Културни стереотипи везани за територију имају, не само рационалну спознајну, већ и дубоку емоционално-подсвесну димензију. Простори попут Косова и Метохије или појаса Газе представљају парадигматске геосимболе, јер обједињују геополитичко, сакрално и митолошко у јединственој димензији простора као колективне представе. Такви симболи поседују снажан афективни и подсвесни набој, делујући као генератори мобилизације, како унутар једне етничке заједнице, тако и у њеној релацији према „другом“. У складу са тим, геосимболи функционишу као медијатори између географске реалности и културно-политичког мишљења о простору, обликујући начин на који друштва себе просторно лоцирају, вреднују и штите (Грчић, 2005).

Један од кључних елемената у обликовању геополитичког кода јесте однос државе према великим силама. У случају Србије, НАТО агресија 1999. године, као и изостанак подршке током распада Југославије, често се интерпретирају у јавном дискурсу као доказ „издаје Запада“ и неправедног третмана Србије. Тај дискурс ствара перцепцију „опкољене нације“ која се мора ослонити на себе или на „традиционалне савезнике“ попут Русије. Један од главних ослонаца српског геополитичког кода је дихотомија између Истока и Запада. Док се Запад често представља као политички прагматичан, али културно и историјски далеки ентитет, Исток (пре свега Русија) се перципира као блиски савезник, заснован на заједничким вредностима (православље, словенство, антиглобализам). У јавном и медијском простору ова симболика добија конкретне облике: од реторике о „браћи Русима“, до негативног приказивања западних војно-политичких структура као претњи суверенитету и културном идентитету Србије (Progoковић, 2018). Србија поседује дубоко укореван симболички геополитички код који је истовремено ресурс националне кохезије и препрека геополитичкој флексибилности.

Симболичке структуре као што су историјски митови, културна хегемонија и медијска дихотомија обележавају начин на који једна држава перципира себе и друге

у међународном систему. Да би у савременим условима једна држава водила ефективну и прагматичну спољну политику, неопходно је да преиспита и евентуално преобликује геополитички код у смеру конструктивнијег и отворенијег позиционирања на политичкој карти света. То не подразумева напуштање историјског памћења, већ изградњу нових, динамичнијих симболичких репрезентација у складу са променљивом природом глобалног поретка.

Просторна аспекти геополитичког кода

Геополитички код омогућава вишеслојно схватање геополитике и то на начин у коме се акције свих држава, територијално великих или малих, геополитички вреднују у међународном систему. Преплитање тих акција на националном, регионалном и глобалном нивоу формира глобални поредак. Геополитички код функционише на више повезаних географских скала. Неке земље се фокусирају на суседе, друге на регион, док државе које себе перципирају као велике силе имају глобалне амбиције. На пример, Балканско полуострво је под великим утицајем великих сила које на њега гледају као на полигон за надметање и тестирање различитих стратегија. Сходно томе, геополитички код Србије заснива се на одржавању равнотеже, принципу војне неутралности, историјским и културно-цивилизацијским везама са Истоком, економској сарадњи са Западом, као и наглашеној важности очувања суверенитета и територијалног интегритета. Међутим, геополитички код директно условљава стратегију одговора на савремене геополитичке изазове. Чињеница да се Балканско полуострво налази на раскрсници између три континента и да представља контактну зону интеракције, преплитања утицаја и преклапања три велике религије утицало је на турбулентност и нестабилност геополитичког кода Србије (Деспотовић, 2010). Крстић (2017) указује на значај коренсподенције Балкана и Европе и сматра да је „нуžno запазити у којој мери савремени Балкан, оптерећен свим својим противречностима, кореспондира са главним правцима кретања модерне Европе и у којој мери Балкан може бити претња Европи и Европа Балкану“. Током историје на Балканском полуострву су се укрштали интереси великих сила, а резултат њихових односа пресудно је утицао на судбину балканских држава. Важно је разумети и да је геополитичка судбина Србије у директној је вези са судбином Балкана. Александар Гајић (2020) истиче да се кроз призму савремене геополитике сваки политички субјект гледа кроз четири основна аспекта: 1. географски аспект; 2. аспект политичког окружења; 3. аспект глобалне расподеле моћи; и 4. унутарполитички аспект.

Географски аспект може се посматрати из два кључна угла, континентална држава се може сматрати геополитички хендикепираном, док са друге стране маритимна држава има повољан саобраћајни положај. Политичко окружење држава је разноврсно, али као важан чинилац сматра се број држава са којима се граничи нека геополитичка јединица, затим постојање војних савеза у непосредној близини и постојање историјских спорова, ратова и међусобних претензија на територије суседних држава. Сходно глобалној расподели моћи, једна држава дефинише своје савезнике не искључиво на основу формалних безбедносних пактова, већ и према критеријумима историјских веза, политичке подршке, економске сарадње и културно-цивилизацијске комплементарности. У случају Србије, Русија заузима централно место као држава која пружа дипломатску подршку у Савету безбедности УН по питању Косова и Метохије, и са којом Србија дели заједничко историјско и

верско наслеђе. Кина представља једног од кључних економских партнера и политичког савезника, док Грчка и Румунија делују као регионални партнери са историјским везама и православном религијом. Мађарска се последњих година профилисала као нови, латентни савезник са интересима у енергетици, инфраструктури и са јаком мађарском дијаспором у Србији. Потенцијални савезници Србије могу се идентификовати међу државама које не признају независност Косова и Метохије, попут Индије, Бразила и Јужне Африке, као и међу државама као што су Азербејџан и Турска, са којима Србија остварује прагматичне односе упркос идеолошким разликама. Са друге стране, иако Србија формално не дефинише државе као непријатеље, у геополитичком дискурсу се могу идентификовати актери који представљају претњу виталним интересима државе. То су пре свега државе које активно подржавају једнострано проглашену независност Косова и Метохије и улажу напоре ка његовој пуној међународној афирмацији. Са становишта унутарполитичког аспекта, Гајић (2022) сматра да на формирање геополитичке стратегије неке државе значајно утиче политичко уређење, уставно-правно устројство, привредни токови и економски потенцијал. Унутарполитички аспект „представља историјски исход како спољашњих утицаја тако и унутрашњег дуготрајног развојног процеса на датом географском простору, односно државотворног наслеђа са свим својим позитивним и негативним карактеристикама“ (Гајић, 2022).

Просторна анализа савременог геополитичког кода Србије показује да се држава труди да очува свој суверенитет и аутономију кроз комбинацију регионалне политике, евроинтеграција, стратешких партнерстава и војне неутралности. Такав просторни модел геополитичког кода носи изазове који се огледају у свеприсутном притиску великог броја интерних и екстерних актера. Како ће се Србија кретати унутар ових сложених односа остаје једно од кључних питања њене будуће стратегије у првој половини 21. века.

Критички осврт на теоријски модел геополитичког кода Србије

Критика теорије геополитичког кода заснована је на становишту да је процес одређивања геополитичког кода по својој природи субјективан и склон идеолошким манипулацијама (Moisis, 2018; Dodds, 2019; Martini, 2022), јер се политички наративи често базирају на предрасудама и националистичким митовима политичких елита, а не на објективну стварност. Такође, концепција геополитичког кода суочава се са критикама због тога што је превише фиксирана на територијалне националне државе, на тај начин се игнорише утицај глобалних економских мрежа, урбаних агломерација и климатских изазова (Cowen & Smith, 2009; Csurgay, 2018; Lizotte, 2019). Детерминисање геополитичког кода делимично се ослања и на традиционалну поделу света - на „нас“ наспрам „њих“ (нпр. демократски наспрам ауторитарног), чиме се подстиче глобална поларизација на политичкој карти света.

Оскар Крејчи (Крејџи, 2014) наглашава да је циљ државе да у анархичном окружењу обезбеди довољно моћи за осигурање сопствене егзистенције. Сходно томе, степен политичке стабилности унутар неке државе директно утиче на њену способност да спроводи геополитичку стратегију. Спровођење унутрашње политике одражава се на спољну политику тако што нестабилна унутрашња ситуација слаби међународни положај државе (Proković, 2017). На примеру Србије, стање у којем се

српски политички систем налази претходних тридесет година, нема капацитета за стварање фиксног и стабилног геополитичког кода. Геополитички код Србије је и даље питање теоретисања на основу догађаја који су се Србији догађали у 20. веку и последица које се осећају у 21. веку, без било какве практичне примене.

Политички систем Србије има потешкоћа при стабилизацији основних друштвених творевина на основу којих се темељи свака држава као што су образовање, здравство, наука, култура и уметност. Са тренутном развијеношћу наведених чинилаца Србија није у стању да обезбеди чврст и стабилан економски развитак. Без економског развитака (који са собом повлачи развитак инфраструктуре и технологије) не може се постати конкурентан фактор у међународном систему. У некој мери на ово утиче и окружење у којем се Србија налази, јер Балкан представља пасиван економски регион. Стратегија националне безбедности Републике Србије (Службени гласник РС“, број 94 од 27. децембра 2019) јасно дефинише све егзистенцијалне проблеме са којима се Србија суочава као што су „наслеђени проблеми из прошлости, великодржавне идеје околних народа са претензијама на територију Србије, сепаратистичке тежње, етнички, верски и политички екстремизам, економски и социјални проблеми, миграције, организовани криминал, недовољна изграђеност државних институција и елементарне непогоде“. На све ово посебну пажњу потребно је посветити демографији коју карактерише веома ниска стопа фертилитета и негативни спољно-миграциони биланс. Први проблем који се јавља јесте одлазак младог и образованог становништва у иностранство, без чега је немогуће планирати економски развој заснован на новим технологијама и у високоакумулативним гранама привреде. Други проблем јесте одсељавање Срба из пограничних области, што има далекосежне последице за безбедност и одбрамбену способност државе.

Надолазећи мултиполарни светски поредак има позитиван поглед на Србију. Многе земље у успону доживљавају Србију као пријатељску земљу која је била жртва разних притисака, уцена, пропаганде, санкција, систематске и војне агресије. Ипак, процес фрагментације Србије и даље постоји и јавља се с времена на време у јавном дискурсу и то представља дугорочан проблем. Разни облици меке моћи и моћи манипулације се користе у геополитичке сврхе као што су: 1. медијска и вредносна манипулација (свесно и подсвесно утицање на ставове и понашање шире јавности); 2. модификовање историјских уверења и моралних норми (утицај на друштвене ставове, етику и морал); 3. коришћење образовног система за обликовање мишљења (промовисање одређених идеологија код младих); 4. мобилизација спорта (осећај припадности и поноса); 5. филмови и серије (традиционално пропагандно средство); 6. друштвене мреже и сајбер простор (најновија и веома делотворна платформа за ширење стереотипа и предрасуда). Међутим, у светлу глобалних криза и промене равнотеже моћи, очигледно је да ће Србија морати да преиспита и потенцијално прилагоди своју спољнополитичку оријентацију (Mihaylov, 2024).

Евидентно је да геополитички код Србије нема практичну примену, из два основна разлога. Први разлог је медијска банализација геополитике, при чему одређена група људи даје своје мишљење које се поклапа са амбицијама политичког естаблишмента. Други разлог је искључиво научни, јер колико држава придаје значаја геополитици, њеном изучавању и формалном спровођењу, толико ће и имати користи од геополитичког позиционирања. Без јасно дефинисане и формализоване

геополитике не постоји ни њена примена у пракси. Читав 21. век српска спољна политика базирала се само на давању геополитичких уступака великим силама и стављању на располагање државне економије, привреде, људских и природних ресурса. Због тога се геополитика често интерпретира аматерски и лаички, пре свега на пропагандним телевизијским програмима. Формални и практични приступ геополитици бива скрајнут, а као резултат свега јавља се озбиљно занемаривање суштинских државних интереса.

Закључак

Концепт геополитичког кода веома је користан за разумевање вишеслојне природе спољне политике једне државе, начина на који су распоређени глобални обрасци геополитичких кодова и процеса геополитичке транзиције. Дефинисање геополитичког кода најчешће се конципира кроз призму инструменталне и асоцијативне моћи, територијалног суверенитета и географије. Међутим, разумевање геополитичког кода представља сложен процес који захтева мултидисциплинаран приступ, јер дефинисање и схватање геополитичког кода само кроз геополитичке, геоекономске и геостратешке детерминанте може довести до погрешних закључака. Осим тога, политизовање појмова попут културе, религије, цивилизацијске припадности или симболичких представа, само ради стављања у одређени оквир (наратив), може одвести закључак у погрешном смеру. Проучавање геополитичког кода захтева интегрални приступ који обједињује историјску, просторну, културну и дискурзивну димензију. Геополитички код није фиксиран, већ је променљив, вишезначан и условљен унутрашњим идентитетским наративима, спољним очекивањима и структуралним притисцима светског поретка. Он није само геостратешка формула, већ представља динамичан сплет колективних представа, симболичких просторних идентитета и прагматичних избора у условима глобалне нестабилности. Разумевање геополитичког кода омогућава дубљи увид у спољну политику државе, регионалну позицију и унутрашње културне токове, чинећи га кључним концептом за савремено проучавање геополитичких процеса.

Теоријски допринос овог рада садржан је у актуелизацији савремених геополитичких промена и разумевању политичке географије из чијег предмета проучавања и проистиче појам геополитичког кода. У раду је стављен фокус на разумевање савремених геополитичких процеса који се одвијају унутар глобалног геополитичког кода. Приступ проучавања није предиктиван, већ се ослања на покушај идентификације тренутних геополитичких позиција појединих држава и дефинисања процеса геополитичке транзиције кроз теорију геополитичког кода коју је представио Колин Флинт. Сходно томе, постојећи период геополитичке транзиције могао би да се проучава посматрањем промена у манифестацијама геополитичких кодова одређених држава. На основу проучавања теорије геополитичког кода не можемо закључити како ће или како би требало да изгледа нови геополитички светски поредак, уместо тога, геополитику посматрамо као процес релационе интеракције између држава.

Сукоб интереса: Аутори изјављују да нема сукоба интереса.

Напомена издавача: Српско географско друштво остаје неутрално по питању јурисдикције у објављеним мапама и институционалним везама.

© 2025 Српско географско друштво, Београд, Србија.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Serbia.

Литература (погледати у енглеској верзији текста)